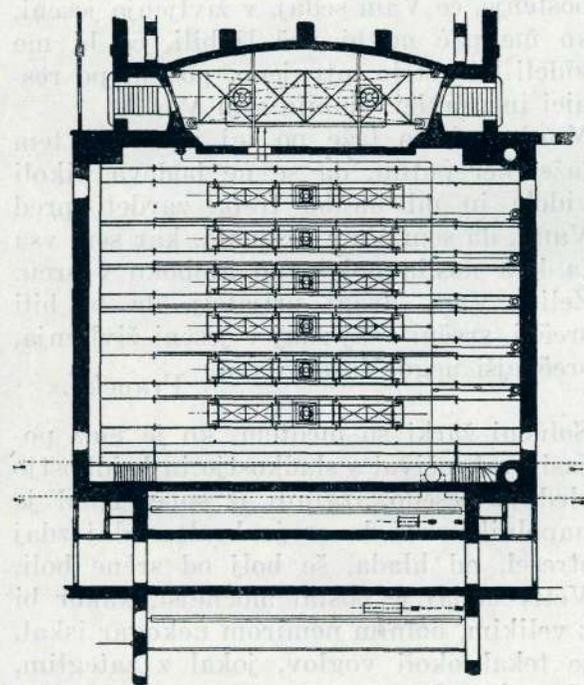

Skozi okno gozdovi šume,
obraz moj na mizi leži
in srce drhti v klicu noči —
Kdo si?

Ah, sedaj vem!
To je bil vzdih srca
mojega, tvojega — vseh ljudi,
ki kolnejo noč.

In vzdih je obup,
v obupu je dolga noč!

Rdeč sij lije v papir —
pesem sem pisal iz veselih dni —
zdaj je ožgan papir,
je ožgan obraz
in črn kot žalost teh dni.

DVORNO GLEDALIŠČE V WIESBADENU,
TLORIS ODRA.

SRENJA.

JANEZ JALEN.

Drama v štirih dejanjih.

Čas: Po letu 1900.

Kraj: Slovenska vas.

OSEBE:

Pogačar Lovro, gospodar in podjetnik; vdovec; živita mu dve hčeri:

Martina, starejša, v zavodu vzgojena,

Dana, mlajša, je dovršila trgovsko šolo.

Franica, njegova sestra, gospodinji in nadomestuje hčerama že izza mladih let mater.

Ržen Ivan, inženir; po starših je podedoval kajžo.

Gros Viljem, tovarnar, ima v bližini vilo za letovišče.

Franči, njegov sin, inženir.

Ovsenek Jernej, kmet, načelnik srenje.

Pozorišče — od gledalcev.

PRVO DEJANJE.

Pozorišče: Salon pri Pogačarjevih. Na levi vrata na hodnik, na desni v sobe. Zadaaj veranda, z nje stopnice na vrt. Na vsako stran verande okno — oprava je bogata, lepa in okusno izbrana. Na levi: spredaj miza z divanom in fotelji, zadaj kredenca. Na desni: spredaj visoka peč, zadaj mizica s stolčki. Na verandi pletena miza in stoli. Na mizi časopisi in nekaj knjig. Ob oknih zastori; po stenah slike, svete in posvetne; naokrog rože, vaze in kipi, drobnjarija, ki diha toploto v stanu. Od stropa visi lesteneč s petrolejko.

Nedeljsko poletno popoldne.

Martina (čez dvajset let stara, vitke postave, temnolasa, skrbno oblečena, prinese z vrta nekaj nageljnov in vrtnic, jih uredi in ljubeče poljubi).

Franica (ne manjka ji dosti do petdesetega; še se ji pozna, da je bila mlada lepa; oblečena je kakor ženska iz boljše družine v kuhinji; vstopi tiho od desne in se dobrohotno smehlja nečakinji): **Martina!** Ali bo Ivan kmalu dokončal načrt?

Martina (veselo navdušena): Nič se ne boj. Lahko ga bo papa predložil do določenega dne in takega, da bodo vodno silo v Bobnovcu prisodili nam.

Franica: Nam? — Od kdaj si pa tudi ti v družbi, da praviš »nam«?

Martina: Saj sem vendar Pogačarjeva.

Franica: No, da. — Da bo le Ivan kmalu gotov, ker drugače bi Pogačarjev vrt Pogačarjeva Martina čisto izropala.

Martina: Teta? Tistemu, ki s toliko vnemo dela skoraj noč in dan za nas, ko se še ni utegnil odpočiti od dolge poti, bi bil tudi ves vrt le majhna nagrada. Čeprav bi ne bil Rženov Ivan.

Franica (skoraj kara): Zopet si rekla »za nas« namesto »za papana«. In »čeprav bi ne bil Ivan« ni bilo treba pristavljati.

Martina: Teta —?

Franica: S cvetjem sem ti samo ponagajala. (Vedro.) Nosi mu ga, če ga veseli.

Martina: Vselej ga poljubi. (Pritisne cvetje k obrazu.)

Franica (nagajivo): In vrtnica, katere se dotakne z ustnicami, bi bila vselej rada ti.

Martina: Tista vrtnica —?

Franica: Zdi se mi, da si včasih.

Martina: Zakaj pa ne. Saj sva že tri leta zaročena. (Odhiti vesela na levo.)

Franica (resno, sama sebi): Pa bosta morda še tri, ker je voda odnesla denar za balo. (Odide na vrt.)

Franci in **Dana** (prideta od leve in gresta na vrt).

Franci (okoli trideset let star, temnih las, z majhnimi brki, prej lep kakor povprečen, v novi športni obleki): Gospodična! Vodo v Bobnovcu dobro poznam.

Dana (dvajsetletna, svetlolasa, prikupna po postavi in obleki): Gotovo, gospod inženir. Saj ste se prvi ukvarjali z njeno izrabo.

Franci: Saj.

Dana: In mislite, da gospod Ržen ne more prekositi Kavalarjeve zamisli?

Franci: Težko. Tudi tega ne morem verjeti, da so Kavalarjeve postavke vse pravilne, čeprav jih je komisija potrdila. Odkod naj izvirajo več sile nego sem jo izračunal jaz.

Dana: Zelo bi me veselilo, če bi se pokazalo, da Vas Kavalarjevi niso nadkrilili, in — da Vas tudi Ržen ne more.

Franci (ljubeznivo): Dana!

Dana: Ne še. (Odide po stopnicah.)

Franci (postoji): Ne še —? (Gre za njo.)

Pogačar (star nekaj čez petdeset, močne koščene postave, v lase in brke že precej osivel, v letni obleki brez telovnika in s temno kravato, pride od leve, gre na verando, pogleda na vrt in se takoj vrne): Kako jim je dobro. (Sede k mizi, premišljuje, nehoče vzame svinčnik iz žepa in se igra z njim.)

Franica (se vrne z vrta z zelenjavo v rokah in neopazena opazuje nekaj časa brata): Ali naj prinesem papirja?

Pogačar: Počemu?

Franica: Da mi zopet ne počekaš prta s svojimi večnimi računi.

Pogačar: Preklicano malo veš ti o računih; v kuhinji.

Franica: To vem, da se še nisi priračunal do milijonov in da zadnje čase obgodrnjaš vsak vinar, ki ga zajemo.

Pogačar: Saj tudi potratnate. Ali mislite, da denar kopljem?

Franica: Skoraj si ga včasih. Sedaj ga jemlješ na posodo.

Pogačar: Kakor britev imaš ostrega.

Franica: Škoda, da nisem izpregovorila že prej, preden si se vtaknil v Bobnovec. (Zloguje.) Bob-no-vec.

Pogačar (vstane in jo oponaša): Bob-no-vec. Meni ne bo bobnal. Kavalarju naj pa le, da bo do smrti pomnil, kdaj je silil tja, kjer sem jaz začel. (Škodoželjno.) Naj le počaka na Rženov načrt.

Franica: In če se načrt ne posreči?

Pogačar: Vidiš, da nič ne veš. Vendar bo inženir, ki je delal pri ameriških vodnih napravah, ugnal take merjevce, kakršne more najeti Kavalar.

Franica: In če kljub temu gosposka ne prisodi tebi?

Pogačar: Mora. Za vse slučaje bom kupil od srenje ves svet.

Franica: Če bi imel denar.

Pogačar: Saj ga ima Gros dovolj.

Franica: In če ne bo naprodaj?

Pogačar: Če, če, če. Odkod jih jemlješ toliko. Kaj nisem dobil llovih jam na prvi mig?

Franica: Pred leti, ko si samo pogledal, pa so morali vsi tvoji dolžniki prikimati. In razen Oreharja, Krasnika in Čopa so bili več ali manj vsi odvisni od tebe.

Pogačar: Govoriš, kakor bi jih šla najrajši hujskat.

Franica: Bog se te usmili. Ali ne vidiš posojilnice v župnišču?

Pogačar (razdražen): Kaplane gledam, drugega za drugim. Moliyo naj! Kaj preštrevajo denar!

Franica: Začeli so ga šteti tik po llovih jamah. Morda prav zato, da danes srenje nihče ne more siliti, naj mu proda svet. Če ga pa postavi naprodaj, ga vsem, ne samo tebi — tudi Kavalarju.

Pogačar (se izprehodi; mirno): Če pride Gros, naj počaka. Po Ovsenka grem, da se dogovorimo. (Odide na levo.)

Franica (govori za njim, ko je že zaprl vrata): Če, če, če. — Preveč teh »če« mu leži posekanih čez pot. (Odide na desno.)

Franci in **Dana** (prideta z vrta in obstaneta na verandi).

Franci: Gospodična! Prav nič več ne smeva odlašati.

Dana: Gospod inženir! Pustiva papana, dokler se hujskih skrbi ne odkriža.

Franci: Napačno sklepate.

Dana: Kako to?

Franci: Če Vaš oče dobi dovoljenje za zgradbo električne centrale, Vam odšteje nekoč težko doto. Ljudje bodo potem rekli, da sem snubil doto, ne Vas.

Dana: Jaz Vam tega niti v najbolj skritih mislih ne bom očitala. Ljudje naju nič ne brigajo.

Franci: Najbližji že nekoliko. Če, na primer, Vaš papa ne prodre, potem —

Dana: Potem boste snubili mene, ne dote.

Franci: Potem bo najbrže moj oče nasprotoval.

Dana: Tako —?

Franci: Zato dovolite —

Dana: Sedaj morate čakati, dokler se ne odloči. Ne zaradi očetov; zaradi naju.

Franci: Gospodična —

Dana (začuje prihajati ljudi, zato ga prekine): Pssst. (Pokaže na leva vrata, sede in odpre knjigo, čita samo navidezno.)

Franci (tudi sede in vzame zaradi lepšega časopis v roke).

Gros (ne manjka mu dosti do šestdesetega, velik in suh, napol siv in še nič plešast; brke ima kratko pristrižene; govori kakor bi vsako besedo posebej preudarjal; oblečen je svetlo; pride od leve, sede na divan, odloži belo čepico poleg sebe, zamišljeno puši cigaro in se čez nekaj časa, prisluškujoče ozre v odprta vrata na levi, skozi katera se čuje pogovor). **Ovsenek** (postaven kmet v najboljših letih, golorok, a čedno oblečen, prikadi cigaro).

Pogačar (vstopi tik za njim): Sedi, Ovsenek! (Mu pokaže fotelj.)

Ovsenek (sede): Ne vem, če se bodo dobro počutile moje trde kosti na mehkem.

Pogačar: O, si trd, si. Tako se krčiš za tisto kamenje v Bobnovcu.

Ovsenek: Za zlodja, saj vendar svet ni samo moj. Ima razen mene in vas še triinšestdeset gospodarjev.

Pogačar: Kaj te moram vedno kaditi s srenjskim načelnikom? Drugi bodo tako naredili, kakor boš ti nasvetoval.

Ovsenek: Ne rečem. Me poslušajo, kadar ni Rženovega inženirja doma. Kadar pa je, gremo vsi z njim. Je preudaren fant. Do sedaj nam ni bilo še nikoli žal.

Dana (vstane, se nasloni na verandi blizu vhoda in posluša, napol obrnjena v salon).

Gros: Tako —?

Ovsenek: Saj za vaju to ne bo napak.

Pogačar: Misliš?

Ovsenek: Če bo vaša Martino vzela. Električna, opekarna in še drugo, kar mislita, gotovo precej nese. Pri vas sta pa samo dve dekleti in nobenega fanta.

Dana (nejevoljna): Papa —!

Pogačar: Pa nikar ne poslušaj.

Ovsenek: Kaj bi skrivali, gospodična, ko že vsi vemo.

Dana (se obrne in gleda na vrt).

Gros: Prijatelj Ovsenek! Ali bi ne bilo lepo, če bi Vam svetila električna namesto petroleja?

Ovsenek: Lepo že, lepo. Drago pa tudi. Zame predrago.

Gros: Ako nama srenja proda Bobnovec, jo bomo Vam, načelniku, napeljali zastonj.

Pogačar: Slišiš? Pa še pomišljaš.

Ovsenek: Sem že rekel, da ne morem sam. — Za danes sem ukazal v srenjo. Zbirajo se že. Stopita z mano, se bomo pa dogovorili. (Vstane.)

Pogačar: Pridem.

Gros (Ovsenku): Še eno cigaro. (Mu jo ponudi.)

Ovsenek: Vas bom preveč oškodoval. (Jo vzame in vtakne v gornji žep telovnika.) Hvala, gospod. (Odhaja.)

Pogačar (mu naroča): Izpogovori medtem kakšno pametno, nama v dobro.

Ovsenek (med vrati): Če ima Rženov tako razstavljeno, kakor sem rekel, naj vaju nikar nič ne skrbi. (Odide.)

Pogačar (zapre vrata): Koliko naj jim ponudim? (Sede.)

Gros (počasi otrese pepel v školjko): Kako kaže gospodu Rženu?

Pogačar: Pravi, da dobro.

Dana (se obrne k Franciju): Povsod in vse Ržen.

Franci: Za malega boga ga imajo.

Pogačar (posvari): Dana, ne moti!

Franci (vstane in ponudi Dani roko): Pojdiva nazaj na vrt.

Dana: Ne. Jaz ostanem. (Sede in vzame časopis.)

Franci (se vstopi v kot in gleda Dana).

Gros (odgovarja Pogačarju): Pravi, da dobro. Potem sva itak midva na vrhu. Če dajo za pametno ceno, udarite. A razmetavajte za enkrat še ne.

Pogačar: Kaj pa, če si je Kavalari isto zamislil?

Gros: Če pride poizvedovat —. Tudi naša blagajna je globoka.

Franci (stopi na prag salona): Ne tvegaj preveč, papa!

Gros (ga vprašujoč pogleda): Nooo —?

Franci (gre do mize): Na svetu je še na tisoče prostih voda, ki se dajo izrabiti na nešteto načinov. Zakaj tiščiš baš v Bobnovec?

Dana (stopi med vrata verande, se nasloni in jih gleda).

Pogačar: Gospod inženir? Kaj naj to pomeni?

Franci: Po Vašem lastnem glasu sem spoznal, da ste me prav razumeli.

Pogačar (se razburja): Skoraj ne morem razumeti, ker ste Vi najbolj priganjali, dokler je veljal Vaš načrt. (Vstane.) Sedaj, ko sem razmetal težke tisočake komisijam in ko sem za zlate denarje nakupil ilovnata polja, vidite druge vode in drugačne tovarne. In jaz naj iz gora ilovice vrtim na roko šiške.

Dana (ga miri): Papa, ne razgrevaj se!

Pogačar: Prav imaš, Dana. Za tako podjetje dobim družabnikov, kolikor hočem.

Gros (ugasne cigaro in odloži ogorek v školjko): Franci! Gospodična Dana se dolgočasi. Bodi vljuden. (Mu namigne, naj odide.)

Franci (se vrne k Dani): Oprostite, gospodična.

Dana: Nič zato. (Se vrneta nazaj na verando in molčita.)

Gros: Saj razumete, gospod Pogačar. Mlad je še, pa ga boli, da še vsega ne zna.

Pogačar: I, kajpada razumem.

Gros: Torej —.

Martina (naglo odpre vrata na levi in hiti vesela do Pogačarja): Papa! Posrečilo se mu je. (Kaže na odprta vrata, med katera je stopil Ržen.)

Ržen (čez trideset star, visok in postaven, temne lase ima precej kratko pristrižene, je gladko obrit; v ponošeni sportni obleki, z mapo v levi, vstopi in se odkrije): Dober dan!

Pogačar (mu stopi naproti): Častitam. (Si sežeta v roke.)

Ržen: Hvala!

Gros (se narahlo dvigne in ponudi roko): Tudi jaz, gospod inženir.

Ržen (mu seže v roko): Hvala!

Pogačar: Za koliko ste jih, Kavalarijeve?

Ržen: Za šestnajst konj.

Franci: Ni mogoče.

Ržen (užaljen): Vendar ne bom —. Prosim prepričajte se, gospod kolega. (Razgrne načrte po mizi.)

Franci (pristopi): Prosim.

Ržen (mu kaže z eno roko posamezne dele na risbi, z drugo postavke v računih in pol-

glasno opozarja): To —. To —. To —. Pa še to —. In še to —. In tu —. In še tu —?

Franci (mu mrmraje pritrjuje): Da —. Da —. Da —. Razumem —. Da —. Da —. Da —. Da —.

Gros (se dvigne in molče in mirno gleda v načrte).

Pogačar (nestrpno zasleduje Ržena in Francija).

Dana (pride k peči in od daleč gleda na obraze).

Martina (stopi k njej): Dana, kako sem vesela. (Se hoče pritiskiti k sestri.)

Dana: Ne prevzemi se prezgodaj.

Martina (osupne): Dana?

Dana: Lahko še zmaga — Franci.

Martina: Če tako razumeš —. Usahne naj Bobnovce. (Odide na verando in sede v kot.)

Dana: Trenutek naj še počaka.

Ržen (je medtem razložil načrt in se samozavestno zravna): No, gospod inženir?

Franci: Častitam. (Roke mu ne da.)

Ržen: Vendar. Hvala. (Zloži načrte nazaj v mapo.)

Dana (odide na verando): Martina! Sedaj naj pa Bobnovce le usahne. (Sede v drugi kot.)

Gros: Kako, da danes mladi tako nepremišljeno govore.

Franci: Ko ne veš, papa —. (Hoče na verando, pa se premisli, sede k mali mizici in si prižge cigareto.)

Pogačar: Naj govore. Midva pa zanje misliva.

Gros: Prav. (Sede.) Podjetje naj bi bilo delniška družba.

Pogačar: Dobro.

Gros: In delnic si vzameva vsak polovico.

Pogačar: Rad bi si jih obdržal več.

Ržen: Sama si hočeta vse razdeliti?

Gros: Želite morda tudi Vi —?

Ržen: Ne. Nimam denarja odveč.

Pogačar: Nič ne de. Jih že še dobite.

Gros: In z njimi vred lepo nagrado, gospodično Martino.

Martina (vstane in se umakne v kot).

Ržen: Pustimo sedaj to. Hotel sem le vprašati, če Krasnika, Oreharja, Čopa in drugih ne bosta povabila zraven.

Pogačar: Počemu?

Ržen: Dva, trije rodovi že pečejo opeko in sedaj —.

Gros: Sedaj bodo morali pač pustiti.

Ržen: Pa bodo trmasti, kakor so, odnehali šele takrat, ko jim uniči konkurenca še grunte navrh.

Gros: Gospod inženir! Denar je muhast. Včasih dvigne najprej na tron, potem pa vrže ob tla.

Pogačar: In vsak hoče najvišji tron. Še midva se puliva za delnice.

Gros: Prepustim Vam jih šestdeset od sto. Samo —. (Rženu.) Visoko Vas spoštujem, gospod inženir, le v denarjih ste premehki, če sem prav slišal —. Naš Franci naj bi bil ravnatelj.

Pogačar: Morda bi bilo res bolj prav. Kaj mislite, gospod Ivan?

Ržen: Nič. Tamle sedi. Njega vprašajte, kaj misli.

Franci (vstane): Mislim, da bo tisti, kateremu se že naprej smilijo celo konkurenti, preveč popustljiv nasproti delavcem, posebno, če bo marsikdo med njimi njegov najbližji sorodnik.

Dana (stopi proti njemu): Gospod inženir, da ste rekli, ni bilo potrebno.

Franci: Hočem samo podjetju, pri katerem bo težko udeležen moj oče, zagotoviti največji uspeh.

Ržen: Če bo udeležen Vaš oče, se mora seveda vse umakniti.

Martina: Ivan, nikar!

Ržen: Nisem prvi jaz pokazal na sorodstvo.

Franci: Vam bi bilo seveda všeč, da bi na tuje stroške ljudje dobro živeli.

Gros: Samo dobro delo morem dobro plačati.

Franci: Kako bo dobro delal, če ne zna. Delavci za opeko so na jugu doma in večji strojniki na severu. Te bo treba privabiti.

Pogačar: Ne morete tajiti, gospod Ržen.

Ržen: Lahko tajim, ker sem sam videl naše ljudi, ki so se lotili dela, kateremu so vsi drugi odnehali, in zmogli so ga. Videl sem jih, kako so se igrali s stroji, katere sever komaj pozna.

Pogačar: Na tujem, doma ne.

Ržen: Saj jih še izkusiti nočete —. Ooo —. Naj gre oče v Ameriko, da koplje sinu študentu kruh. Naj ga zasuje tam, sin se bo že pristradal do inženirja. Če je pošten, bo potem zaželel poklekniti na očetov grob. Kaj zato. Če ga ne najde več. Da se le nauči, kako je treba divji vodi izvabiti največ sile, kateri ne zmore nihče konkurirati. In on, on sam naj ostane vprezna žival. Njegov sin naj gre znova na pot.

Franci (vstopi proti koncu od desne. Privabili so jo razgreti glasovi).

Martina (ga prosi): Ivan, nikar!

Ržen (jo odkloni): Pusti me. (Odpre mapo in vzame togoten načrte v roke.) Samo, zaenkrat niste vpregli pravega osla. (Hoče načrte strgati.)

Pogačar (stegne roko): Neee!

Dana (ga prime za roko): Ivan, nikar!

Franci (mu potegne pole iz rok): Če ste v zadnjih nočeh izgubili živce, ni treba še pаметi.

Ržen (jih hoče nazaj): Gospodična?

Franci: Ne, ne dam. Vsi ste razburjeni. Pojdite z mano, da se mirno pogovoriva.

Ržen: Imate prav.

Franci (vzame še mapo in ga odvede na desno).

Gros: Ko bi manj govoril, Franci, bi ne bilo tega.

Franci: Te komedije.

Dana: Kar je govoril, mu niso drugi napisali.

Franci: Gospodična?

Dana: Nikar tako, gospod.

Gros (vstane; Pogačarju): Pojdite v srenjo in — naj se Vam ne smilijo tisočaki.

Pogačar: Če pride Ržen za mano, bo vse zastonj.

Gros: Gospodična Martina bo pač imela toliko vpliva nanj, da ga nekaj časa zadrži. Pojdiva, Franci. Na svidenje.

Franci: Klanjam se.

Pogačar, Martina, Dana: Z Bogom.

Gros in Franci (odideta skozi leva vrata).

Pogačar: Si razumela, Martina?

Martina: Sem. Ampak, papa —.

Pogačar: Nič ampak. Pridrži ga. Za to prekleto vodo sem strašno mnogo tvegala.

Dana: Ne samo vsega premoženja. Tudi naju dve.

Pogačar: Molči! Če si že na zunaj vsa po materi, vsaj misli včasih po moje. Ne pa, da usekaš človeka, kadar ne morem drugače.

Dana: Pomagaj si drugače in z nama nikar ne barantaj.

Pogačar: Že vem, kaj delam.

Dana: Jaz tudi. (Odide na verando.)

Pogačar: Jezik, jezični. (Sam zase.) Tudi v duši čisto kakor ona. (Odide na levo in trdo zapre vrata.)

Dana (čez kratek čas): Ali ga boš res zadrževala.

Martina: Ko je papa vse zastavil. Saj nazadnje bo tudi za Ivana to dobro.

Dana: Čudim se ti. Že prej bi bila morala ti rešiti načrte iz njegovih jeznih rok, ne teta.

Martina: Saj sem hotela.

Dana: Hotela —. Da je on z mano zaročen —.

Ržen (vstopi od desne z mapo v roki; Franci, ki mu sledi): Ne samo jaz, še mnogi drugi Vam bodo hvaležni.

Francica: Ne govorite tako.

Ržen: Govorim zato, ker novega načrta ne bi mogel dokončati pravočasno.

Martina (stopi obotavljajoč se k njemu): Ali že greš?

Ržen: Moram v srenjo. (Pogleda na uro.) Že tako pozen.

Martina: Zame ti vedno manjka časa.

Francica: Lepo bi bilo.

Martina: Ostani!

Ržen: Da ne boš rekla. (Sede k mali mizici in odloži mapo.)

Martina (sede poleg njega): Tako sem skrbela, kako se boš vozil preko morja, pa mi do sedaj niti z besedico nisi omenil.

Francica (prisede): Da, to nam povejte.

Ržen: Da ni bila ladja trdno zgrajena, ne vem, kako bi bilo.

Martina: V takem viharju si bil?

Dana (pride z verande): Gospod inženir! Ali bo ta povest dolga?

Ržen: Precej.

Dana: Odložite jo do večera. V srenji kupuje papa Bobnovec, da Vam zveže roke.

Ržen (naglo vstane): Kupuje Bobnovec. In jaz tu posedam. (Pograbi mapo in odhiti na levo.)

Martina (počasi vstane): Dana, kaj si naredila!

Dana: To, kar bi bila morala ti.

Francica: Dana, zdi se mi, da se preveč poteguješ za Ržena.

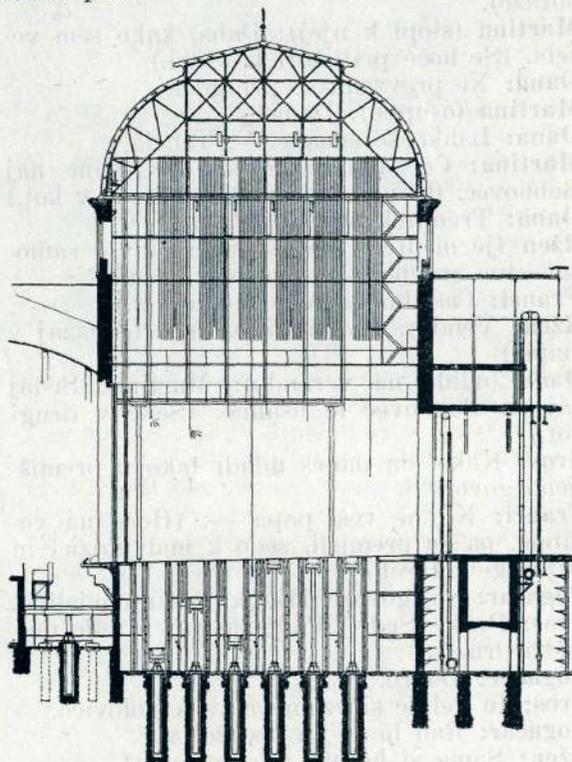
Dana (se obrne in molče odhaja na verando).

Martina: Nič ne odgovoriš —?

Dana (molči).

Francica: Še s tem začnita. Pamet! Sestri sta.

Zastor pade.

DVORNO GLEDALIŠČE V WIESBADENU.
ODRSKA MAŠINERIJA.

DANTE ALIGHIERI: LA DIVINA COMMEDIA.

PREVEL IN RAZLOŽIL J. D.

III. del: RAJ.

Spev XX.

Tudi v tem spevu (prav do konca!) smo še na šestem planetu, Jupitru (ali Jovu, kakor se tudi lahko reče), kjer — kakor smo že dvakrat omenili, v 18. in 19. spevu — pravični vladarji in državniki (ali politiki, če hočete) uživajo rajsko blaženost. Kot lučke so, ki so se pred očmi Danteja strnile v prekrasen lik Orla, simbola rimskega cesarstva. Slišali smo v prejšnjem spevu odgovor tega Orla na Dantejev dvom, kaj je po smrti z ljudmi, ki brez lastne krivde niso nikoli v življenju nič izvedeli o evangeliju, o Kristusu; slišali smo tudi trdo sodbo istega Orla o premnogih vladarjih Evrope 13. in 14. stoletja (torej o sodobnikih pesnika Danteja). Nekateri

FR. BÍLEK: ILUSTRACIJA K CHALUPNEGA J. V. SLADKU.

SRENJA.

JANEZ JALEN.

Drama v štirih dejanjih.

Drugo dejanje.

Pozorišče: Kakor v prvem dejanju.

Poletno dopoldne.

Martina in Dana (slonita pri mizici in prelistujeta modni časopis).

Martina: Najbolj mi je všeč tale kroj. (Pokaže v listu.)

Dana (se izravna): Ostanj pri njem.

Martina: Če ne bo teta nejevoljna.

Dana: Teta nama samo še svetuje.

Martina: Samo še svetuje —?

Dana: Da.

Martina: Pa ostanem.

Dana: Prav imaš.

Martina: In ti?

Dana: Pri istem.

Martina: Tebi se ne bo podal.

Dana: Mogoče malo manj. Pa je lepo, če sta dve sestri enako oblečeni. Zdi se, kakor bi ne bilo med njima sence nesporazuma.

Martina: Nesporazuma? — Na kaj misliš?

Dana: Na nič. (Odide pred verando.)

Franica (vstopi od desne): No, kako sta izbrali?

Martina in Dana (molčita).

Franica (jih pozorno opazuje): Če sta že izbrali, vprašam.

Martina: Vzamem, kar si mi ti priporočila.

Franica: Dobro. In ti, Dana?

Dana: Kakor Martina, da bova vsaj v obleki enaki.

Franica: Prav je tako. Le radi se imejta.

Dana: Martini ni prav.

Pogačar (vstopi od leve): Komu ni prav?

Franica: Bojim se, da tebi ne bo, ko boš moral šteti obema za obleko.

Pogačar: Seveda. Za nove obleke sem dober.

Franica: Vidiš, da sem uganila.

Pogačar: Martini — nič ne rečem. Dani pa —

Martina (ga posvari): Papa!

Pogačar: Naj ji kupuje nečimernosti Ržen, ki ga je poslala za mano v srenjo kazit kupčijo.

Franica: Lovro!

Pogačar: Povračila dan je vsak dan. Tudi pri meni.

Franica: Ji dam pa jaz iz svojega.

Dana: Nočem.

Martina (ji prigovarja): No, Dana! Da bova enaki.

Dana: Čemu bi se silili, če naju še oče loči.

Pogačar: Da izprevidiš, kako ti tudi jaz lahko nagajam.

Dana: Le nagajaj mi. Dobi pa drugo kontoristinjo, ali pa me plačaj, kakor bi moral vsako tujo. Naj ti piše Martina in jaz si poiščem kruha drugod.

Martina: Nisem se učila in nisem vajena pisarne.

Dana: Nauči se in navadi. Saj nismo rojene samo zato, da čakamo ženinov.

Martina: Strašno znaš.

Dana: Kakor drugi z mano. (Žuga Pogačarju.) Sicer je pa našega premoženja precej tudi mojega. Tvojega je bilo malo. In jaz sem hči svoje matere. (Odhaja na verando.)

Pogačar (jezen): Pa še kako si.

Dana (se okrene): Hvala Bogu, če sem.

Pogačar: Ne bo tiho, dokler ne bo njena obveljala.

Franica: Zakaj pa jo dražiš.

Pogačar: Tak, kupi ji vse kakor Martini.

Dana (na verandi): Sem že rekla, da nočem.

Franica: Pa poiščeva kaj drugega.

Dana: Nočem. Sama si oskrbim obleko, če ne, pa ponosim lansko do konca. Naj oče plača za tiste denarje kakemu tujemu inženirju nekaj ničvrednih čačk. (Odide na vrt.)

Pogačar: Kakor hoče.

Martina: Papa! Molčal bi bil (odhaja na desno). Ponošena — kakor on.

Pogačar: Le kaj imate med sabo.

Franica: Denarnih barantij ne. Ti nikar niti za minuto nikoli ne pozabi, da je Dana vsa, kakor je bila njena mama.

Pogačar: Ne boj se. Prevečkrat sama spomni.
Franica: Kako bi kdo drugi znal kovati tako zlato kakor je bila pokojna Karla in je Dana.
Pogačar: Molči!
Franica: Sem ti že dovolj povedala, da si lahko pameten, če hočeš. (Odide za Dano.)
Pogačar (postoji in se počasi obrne proti vrtu): No — kdor se bo z Dano pokoril —. (Hoče oditi na levo, pa naleti med vrati na Grosa): Vi, gospod Gros?
Gros (vstopi, se odkrije in obdrži čepico kar v rokah): Napako sva zagrešila. Popraviti jo morava, preden se razboli.
Pogačar: Bolj se skoraj ne more, kakor se je v srenji.
Gros: Kaj srenja. Ržen.
Pogačar: Dobro nama je zavrl.
Gros: Pozabila sva, da so pomladi še ptiči, ki pojejo drobnim nevestam, lepo pisani. Ptiču perje, človeku naslov. Dajva mu ga, ravnateljja, da se ne bo čutil nesrečnega. Svojemu poiščem že kak drug lišp.
Pogačar: Za ravnateljja se morda vda.
Gros: Se bo. Dogovorita se pa sama. Zdi se mi, da motim, ko nisem tukaj doma. In — gospodična Martina ni moja hči.
Pogačar: Martina?
Gros: Da. Martina. Na srečno svidenje. (Odide na levo.)
Pogačar: Upam. Sluga sem. (Hodi in premisli.) Bo. Za Martino.
Ovsenek (pride skozi verando, v delovni obleki): Dober dan! (Privzdigne klobuk.)
Pogačar: Bog daj! Kaj boš povedal?
Ovsenek: Pravzaprav me nič ne briga. Pa vseeno. Ko bi bil jaz Pogačar, bi dal Martino Rženovemu. Premoženja ima res malo manj, ima pa zato v glavi več.
Pogačar: Ali sem mu jo kdaj branil?
Ovsenek (se čudi): Zakaj Vam potem nagaja?
Pogačar: Vprašaj ga. Ti izprevidiš, da ne dela prav, on pa ne.
Ovsenek: Čuden je.
Pogačar: Bolj so čudni drugi, s tabo vred.
Ovsenek: Mi?
Pogačar: Včasih je imel kmet vso besedo v srenji. Sedaj ima vso en sam kajžar. In kmalu bo kajžar njen načelnik.
Ovsenek: Nikoli.
Pogačar: Še ti sam boš za nje vzdigoval roko.
Ovsenek: Slabo me poznate.
Pogačar: Ržen je tudi samo kajžar, pa ste bili vsi z njim.
Ovsenek: Ne bom tajil. V prvem ognju. Danes pa —. (Vznejevoljen zamahne z roko.) Eh. Kdo bo patral. Z Bogom! (Odhaja.)
Pogačar: Počakaj! Greva skupaj.
Ovsenek: Le. Saj pot je vseh, čeprav je nekateri nič ne popravljajo in jo kmet trikrat tako daljo posipa kakor kajžar. (Odideta na levo.)
Pogačar (že zunaj): Vidiš, tudi to — — —
Ržen (pride od desne in gre počasi proti verandi kakor bi hotel iti na vrt).

Martina (tik za njim, zapre vrata in se rahlo nasloni nanje): Ivan!
Ržen (z eno nogo že na stopnici): Kaj ne gre teta z nama?
Martina: Sama sva.
Ržen (stopi nazaj): Sama?
Martina: Ti ni prav?
Ržen: Pač. Zdi se mi celo potrebno, da se pogovoriva brez prič. Martina?
Martina: Morda bo bolj prav, če jo pokličem.
Ržen (pritisne z roko na vrata): Ne! Saj vidiš, da že ona čuti trn —.
Martina: Tudi drugi že. (Sede k mizici.)
Ržen: — Ali si huda name?
Martina (se močno začudi in vstane): Mislila sem, da si ti name.
Ržen: Ne vem, na koga bi se jezil. — Ne vem.
Martina: Pozabiva!
Ržen: Pozabi, če moreš. (Recitira.) »Zavoljo žene bo zapustil človek svojega očeta in svojo mater in se bo držal nje in bosta dva v enem.«
Martina: Hočeš reči: Zavoljo moža bo zapustila žena svojega očeta.
Ržen: Po mojem velja na obe strani.
Martina: Ivan! Papa je na koncu. Če ne odnehaš, nam morda v kratkem vzamejo streho.
Ržen: In če odneham, jo bodo jemali drugim, ki so manj zaslužili.
Martina: Manj zaslužili —?
Ržen: Ko bi hotel papa govoriti z mano drugače. Ko vendar iščem srednje poti.
Martina: Daj, Ivan!
Ržen: — Nekaj bi te vprašal.
Martina: Vprašaj!
Ržen (jo prime za obe roki in ji gleda izprasujoče v oči): Martina? Ali ti je naročil, da me pridrži, ali si me hotela sama od sebe?
Martina (proseče): Ivan!
Ržen: Ne odmikaj pogleda! Ali ti je naročil?
Martina: Izpusti me! (Se mu iztrga, sede za mizico in se nasloni na roko.)
Ržen: Zlo je to. (Se umakne počasi do kredence.)
Dana (pride zamišljena z vrta in jih začudeno gleda): Motim?
Ržen: Ne, gospodična Dana. Saj nisem imel še prilike, da bi se Vam zahvalil, ker ste me opozorili na srenjo.
Dana: Bi bilo bolj prav, da Vas nisem.
Ržen: Bolj prav za papana, res.
Dana: In za druge —.
Ržen: — Ko bi vedel, kako stoji denarno Vaš oče.
Dana (ponagaja): Ženini se radi zanimajo za taka vprašanja.
Ržen: Če bi iskal dote, bi bil Bobnovec danes Pogačarjev.
Dana: Izmed tisoč bi komaj eden enako storil in še temu bi jih vseh devetstoindevetdeset reklo »norec«.
Ržen: Morda sem.
Dana: Niste.
Ržen: Gospodična?

Dana: Ko se z njo (pokaže Martino) dogovorite, pridite na vrt. (Odide nazaj.)

Ržen (čaka, da ostaneta sama): Martina?

Martina (resignirano): Pojdi!

Ržen (odide za Dano).

Martina: Ko bi mogla biti — kakor je Dana.

Franci (pride skozi verando oziraje se na vrt; zapazi Martino): Čudne navade imate v tej deželi; zaročenka sama, otožna, on pa šepeta pod lipo z njeno mlajšo sestro.

Martina (vstane): Take navade nikjer ni.

Franci: Gospodična? — Govorite!

Martina: Že preveč sem rekla. (Odide na desno.)

Franci (oprezuje na vrt): Zato Dana odlaša.

Pogačar (vstopi od leve): No, gospod inženir, kaj bo dobrega?

Franci: Slabega bi vedel več naštetih.

Pogačar: Črnogledec.

Franci: Kaj naj vriskam in pojem, kadar mi —

Pogačar (ga prime prijazno za ramo): Saj Vas bo oče bogato odškodoval za brezpomembni naslov ravnatelja.

Franci: Kaj ravnatelj. Tja doli pogledjte! (Mu pokaže na vrt.)

Pogačar (oprezuje): Kaj se pogovarjata tako zaupno.

Franci: O vremenu gotovo ne.

Pogačar: O vremenu —?

Franci: Tako lepo sva se že razumela z Dano, sedaj mi ne pusti stopiti pred Vas. Zaradi njega.

Pogačar: Ne razburjajte se! Kadar bo Dana Vaša žena —

Franci: Vi dovolite?

Pogačar (se mu nagajivo nasmehne): Da Vam ne poči srce.

Franci: Hvala. (Mu stisne roko.)

Pogačar: Kadar bo Dana Vaša žena, sem rekel, in Martina njegova, bosta lepo skupaj orala in tako, pri čaju zvečer, se boste vsi smejali zaljubljenim spominom. Le vprašajte očeta.

Franci (pogleduje nervozno na vrt): Ta Ržen. Da Vam ne napravim škandala. Z Bogom! (Odide na levo.)

Pogačar: Le vprašajte očeta.

Franica (vstopi od desne): Obljubljaš Dano v jarem, ne da bi preudaril, kako ga bo nosila.

Pogačar: Prisluškuješ.

Franica: Ušes si ne bom mašila.

Pogačar: Mar bi pazila na njo.

Franica: Ne vem, kdo je bolj potreben pestunje. Ti ali ona.

Pogačar: Že vem, kaj delam.

Franica: S takimi odgovori si onesrečeval njeno pokojno mamo. In sedaj hočeš še —

Pogačar (jo preseka): — tebi in Dani tako odgovarjati. Martina je pa — drugačna.

Franica: Mater z bičem, hčer s škorpijoni. Le, če ti bom pustila. (Urno odide in stopi na verando prav takrat, ko prideta Ržen in Dana z vrta.)

Ržen: Kaj bomo menjali?

Franica: Odsvetujem. Vrnita se! Sobe so polne neprijaznosti.

Pogačar: Gospod inženir, govoril bi rad z Vami.

Ržen: Prosim. (Stopi v salon.)

Dana: Kmalu končajta. (Odide za teto.)

Ržen: Čimprej.

Pogačar: Ženske. Sama zabava jih je.

Ržen: Zdi se mi, da se gospodična Dana mnogo ukvarja z resnimi stvarmi.

Pogačar: Samo toliko, da kazi.

Ržen: Vsem ne more nihče ustreči.

Pogačar: Mmm, no —. Z Grosom sva preudarila, da bo vseeno bolj prav, če Vi prevzamete ravnatelja.

Ržen: Kako ste ga pregovorili, da je pustil?

Gros: Sam je izprožil.

Ržen: Sam —? Kaj pa denarna udeležba in delavci?

Pogačar: O tem nisva govorila.

Ržen: Nista?

Pogačar: Rekla sva le, da boste Vi ravnatelj, če nama prepustite načrt.

Ržen: Aaa. Načrt —. Kaj me ima res za nezkušenega otroka?

Pogačar: Zakaj?

Ržen: Da mi tako slabo nastavlja vabo.

Pogačar (se razhudi): Povejte mi vendar, kaj pravzaprav hočete? Pa brez plev.

Ržen: Samo zrno. Hočem, da bodo namesto Grosov udeleženi domači ljudje.

Pogačar: Vem. Z mladim se ne gledata preveč prijazno.

Ržen: Ne zato.

Pogačar: Za karkoli. Jaz tega nočem in — ne morem.

Ržen: Če pomišljate zato, ker je Gros porok za Vaše dolgove, katere lahko še vse s svojim pokrijete, preskrbim Vam druge poroke.

Pogačar: Kakšne? Katere?

Ržen: Oreharja, Krasnika, Čopa in druge.

Pogačar: Tako. Pogačar naj se priklanja tem — zarobljenim kmetom.

Ržen: Zarobljenim kmetom —?

Pogačar: Se nisem in se ne bom. (Pokaže nanj.) In kajzarjem še manj.

Ržen: Če lahko pozdravljate tujca »sluga sem« —.

Pogačar: Saj tistih Vaših ne bom nikoli tako.

Ržen: Kaj pa, če Vas prime vsa srenja kakor z eno samo roko? Komu bo pošla sapa? Vama z Grosom, ali njim?

Pogačar (se mu škodoželjno smehlja): Vsa srenja? Niso več vsi Vaši. Precej je že mojih. Tudi glava že.

Ržen: Aaa. Ovsenek.

Pogačar: Daa. Ovsenek. Preudaren možakar je.

Martina (pride od desne): Papa! Ne bodi tako glasan.

Pogačar: Kakor bi te bil poklical, si prišla. — Gospod Ržen! Sedaj, ko veste, kako je s srenjo, Vas vprašam: Ali je tale (pokaže Martino) Vaša nevesta?

Ržen: Je. Že tri leta.
Martina: Papa! Lepo te prosim, nehaj!
Pogačar: Že vem, kaj delam.
Martina: Nič ne veš.
Pogačar: Vem. — Gospod inženir! Martini bom dal več kakor polovico.
Ržen: Nikoli se nisem zanimal za to.
Martina: Papa! Neokusen si.
Pogačar (Martini): Molči ti sedaj! (Rženu.) Se niste zanimali, pa je prav, če veste. Več kakor polovico. Zahtevam pa, da mi še danes izročite Svoj načrt, ali pa Vam ne dam Martine.
Martina (sili v očeta): Papa! Reci, da tega nisi izgovoril.
Pogačar (jo odkloni): Sem, kakor pribito.
Ržen: Krivično trdi ste, gospod Pogačar.
Franica in Dana (prideta na verando).
Pogačar (jih pokaže): Za pričo bo vsa družina.
Ržen (stopi k Martini): Martina! Saj lahko narediva po svoje.
Martina: Vendar, Ivan —!
Ržen: Le povej!
Martina: Eden mora popustiti.
Franica: Martina! Pazi, kaj govoriš.
Ržen (Franici): Naj sama odloči.
Martina: Papa je res morda pretrd. Pa pomisli — saj sam veš, kako stojimo.
Ržen: Reci!
Martina: — Ko bi bili načrti moji, bi jih odstopila.
Franica (stopi k Martini): Nepremišljeno odgovarjaš.
Ržen: Premalo mi zaupa. (Se obrne od nje proč.)
Pogačar (Rženu): No —?
Ržen: Ne dam načrtov.
Pogačar: In jaz Vam Martine ne.
Ržen: Saj me sama več ne mara.
Martina: Ni res, Ivan.
Ržen: Ooo. Pa še kako je res.
Franica (Martini): Pojdiva! (Jo odpelje na desno.)
Pogačar: Ne dam —. Kaj jih boste res strgali kakor trmast otrok?
Ržen: Ne. — Sam bom zaprosil za dovoljenje.
Pogačar: Sam? S Svojo kajžo še temelja jezu ne izkopljete.
Ržen: Če pa združim tiste, ki so še moji, lahko zgradimo precej višjega kakor vidva z Grosom.
Pogačar: Pa menda ne mislite začeti še s kakšno zadrugo?
Ržen: Moram, ko ste mi razbili srenjo.
Pogačar: — Kakor rojen kaplan ste. Zakaj niste napravili materi veselja.
Dana (se jima počasi bliža).
Ržen (skloni glavo): Materi veselja —. (Se zravna.) Zato ne, da se lahko z obema rokama borim z zemljo, ki ubija dojenčcem očete. In še zato ne, da nekatere lahko branim z obema pestéma proti takim —. Ah, nič. (Zamahne z roko.)

Pogačar: Le recite! Proti takim kakor sem jaz.
Ržen: Da. Kakor ste Vi.
Pogačar: In taaak, naj bi postal moj zet? Nikoli!
Dana: Papa! Ko sem bila še majhna deklica, nam je pravila v samostanu sestra Klara, da včasih krokarji raztrgajo in požro svoje lastne mladiče. Nisem jim verjela. Kdo bi bil mislil, da bom odrasla uvidela, kako tudi ljudje to znajo.
Pogačar (stopi k njej): Ker sem te otroka premalo strahoval, naj popravim pri odrasli. (Ji da, da jo poniža vpricho Ržena, rahlo za ušnico.)
Dana (se umakne k Rženu): Ivan! —
Ržen (jo zakrije s hrbtom; Pogačarju v obraz): Tudi Dano bom branil — z obema pestéma.
Pogačar (se molče umakne).
Ržen (prime Dano, ki se zaupno nasloni nanj, in jo odpelje na vrt).
Pogačar (pogleda izpod čela za njima in zasiha): Zadruga —. (Dvigne glavo, kakor bi se bil domislil rešitve, in zaniha z roko za Rženom, katerega več ne vidi.) Ne boš —. Bolje jih poznam jaz kakor ti — sebične nevoščljivce.
 Zastor pade.

»VIDI, DA IMA TUDI NJEGOVO SOLNCE, KATEREGA LEPOTA GA PREVZEMA, KO VZHAJA, SVOJ KRIŽ.«

FR. BÍLEK: ILUSTRACIJA K O. BŘEZINE
 KNJIGI HUDBA PRAMENŮ.

O, kot da mesec razsvetljuje
brezna naših globočin,
ki v njih naš glas-odmev kot tisoč ptic
leti iz vseh tujin neskončnosti
nazaj na naše róke...

Skozi svoje zadnje vrtove
nocoj gredó duše.

VLADIMIR KIRIN: NOTRANJŠČINA
KATEDRALE V ŠIBENIKU.

SRENJA.

JANEZ JALEN.

Drama v štirih dejanjih.

Tretje dejanje.

Pozorišče kakor v prvem in drugem dejanju.
Mračno popoldne v zgodnji jeseni.

Martina (igra desno za odrom na klavir otožno skladbo).

Dana (pride od leve, gre počasi na verando, gleda na vrt in posluša).

Franica (vstopi čez čas od desne): Žalostno poje Martini klavir. — Skoro bi rekla, da imajo mrtve strune več sreča kakor ljudje.

Dana (se napol okrene): Ali meni očitaš?

Franica: Tudi. Pustila si pisarno samo Martini, ki je ni vajena. Za vse revska zdaj papa nad njo.

Dana: Morda jo nagradi še s klofutami.

Martina (odseka igranje; strune se oglase vsenavzkrižem; naslonila se je na tipke).

Franica: Si čula, kako je sama zajokala?

Dana (pride v salon): Ej, tudi meni ni najlepše. (Gre do divana, poklekne s kolenom nanj, se opre z roko ob naslonjalo in nervozno brska s prsti po naslonjalu.)

Franica: Pomagala bi ji, pa bi se obe zamotili.

Dana (pokaže majhen ključ, ne da bi se obrnila): Poznaš tale ključ?

Franica (pride bliže): Pisarno odpre.

Dana: Da.

Franica: Čemu ga nosiš še vedno s seboj?

Dana: Kadar ni nikogar notri, hodim računat. Tako — na listke — da se ne odvadim.

Franica: Kaj računaš?

Dana (se obrne): Kar bi drugače morala Martina, ki ni vajena. Povej ji, naj me pokliče, kadar bo oče z doma. Vse ji bom narekovala. Le moja roka se ne sme poznati nikjer. (Odhaja na vrt.)

Franica: Saj pravim, zlato si, Dana.

Dana (že na verandi): Težak svinec, teta, ne zlato.

Franica (odide na levo).

Martina (pride od desne, sede na stol pri mizici, nasloni glavo v dlani in globoko zavzdihne).

Franica (se vrne): Martina!

Martina: Strašno vreme je. Če se kmalu ne zjasni, bom znorela. (Vstane in bolestno potegne z roko preko čela.)

Franica: Se bo zjasnilo. Vreme in drugo.

Martina: Drugim.

Franica: Dana ti bo hodila pomagat v pisarno, kadar ne bo papana doma.

Martina: Čeprav ne pride. Še tiste račune lahko opusti.

Franica: Saj ni ona kriva.

Martina: Bojim se, da se ob nesrečni uri še bolj ne spreva. (Posluhne in pokaže na stopnice pod verando.) Gre. (Se umakneta na levo.)

Franica in **Dana** (prideta na verando).

Dana: No —? In —?

Franica: Rekel mi je: Kadar bo Dana Vaša žena in Martina njegova, veste, Rzenova, bosta lepo skupaj orala, jaz in on, in tako, pri čaju zvečer, se boste vsi smejali zaljubljenim spominom.

Dana: Jaz Vaša in Martina njegova žena —?

Franica: Recite, gospodična, da ste zadovoljni in napravite konec sporu, ki razjeda.

Dana (se odmakne v salon).

Franica: Molčite? — Ali naj razlagam, kdor molči, soglaša. (Se ji bliža.)

Dana: Nikar! (Se odmakne še dalje.)

Franica: Odgovorite jasno. Tako mi je kakor tistemu, ki čaka na dosmrtno obsodbo ali da mu odklenejo v svobodo.

Dana: Če nas spori do mozga oglodajo, ne morem privoliti, da bom jaz Vaša žena in Martina —.

Franci (proseče): Gospodična Dana!

Dana: Zahtevali ste jasen odgovor, dala sem ga. (Odide na desno.)

Franci (gleda za njo): Da. Bolj jasno ni mogla povedati. (Odide skozi verando.)

Dana (bije na klavir, divjo, neurejeno melodijo).

Pogačar (naglo vstopi od leve, v površniku in z majhnim kovčegom v roki — bil je v mestu — in si maši z obema rokama ušesi): Nehaj! Lepo te prosim, nehaj! (Hiti nervozno proti vhodu na desni.)

Franica (vstopi, ga ustavi med vrati in mu brani naprej): Pusti jo!

Pogačar: Saj bo klavir razbila.

Franica: Ne boj se.

Pogačar: Reci ji, naj neha.

Franica: Bo že sama.

Pogačar (vrže kovčeg na mizo, sede in se opre ob kolena): Uh —.

Dana (preide v nežno, otožno igro, ki jo konča pianissimo).

Franica (ko zamro glasovi): Komu so prisodili vodno silo?

Pogačar: Saj vidiš, da ne meni.

Franica: Rženu?

Pogačar: Komu pa.

Franica: Da jo le Kavalarju niso.

Pogačar: Skoraj bi mu bolj privoščil.

Franica: Pusti jezo in pomiri se z Rženom.

Pogačar: Pomiri —? Kako? Za njim ne morem siliti.

Franica: Saj bo sam prišel.

Pogačar: Vem, da me bo iskal; ko mu razbijem še zadrugo, če mu je že nisem.

Franica: Zopet napačno začenjaš.

Pogačar: Že vem, kaj delam. (Vzame kovčeg in odide na levo.)

Franica (gleda za njim, se domisli in razvedri se ji obraz): Vsaj Dano potolažim; z novico, da je zmagal Ržen. (Odide na desno.)

Martina (pride z vrta): Hodim, hodim in nikamor ne pridem. (Sede skrušeno v kot za mizico.)

Dana (prihiti do srede salona in se naglo ustavi): Saj sem vedela. Njegov je Bobnovec. Niso ga zvezali.

Martina: Povsod in vse Ržen.

Dana (se je ustraši): Martina?

Martina: Hotela sem te samo opomniti, kako si se včasih nad gospodom inženirjem jezila.

Dana: Takrat Ivana nisem še dovolj poznala.

Martina: Ivana? Domača sta si že.

Dana: Zareklo se mi je.

Martina: Priznaj odkrito, da si zaljubljena vanj.

Dana (se okrene): To že davno vsi vidite.

Martina (vstane): Res, vedela sem; vendar me je tvoje priznanje zbolelo.

Dana: Nisem jaz kriva, da se je med vama razdrlo.

Martina: Si pa tista, ki nam odpira vrata na cesto.

Dana: Če sem, kaj morem zato.

Martina: Lahko tebi, ki te bo povabil s sabo.

Dana: Naj rajši molči.

Martina: Molči naj, praviš? Ali od srea?

Dana: Ne sodite me vsi krivično! (Sede na divan in skrije glavo.)

Martina (jo gleda in molče odide).

Ržen (pride počasi skozi verando): Gospodična Dana —?

Dana (naglo vstane): Gospod inženir?

Ržen: Ko po dolgih dneh zopet prihajam v vašo hišo, sem vesel, da prvo vidim Vas.

Dana: Mene?

Ržen: Da. Mnogo sem medtem mislil na Vas.

Dana: Tudi jaz na Vas.

Ržen (jo prime za roko): Dana!

Dana: Ivan!

Ržen (se skloni k njej in jo hoče poljubiti).

Dana (se mu rahlo izvije): Neee — Martino bi preveč bolelo.

Ržen: Martino? — Poskušal sem k njej nazaj, pa ne morem.

Dana: Poskušajte še! (Odhiti na desno.)

Ržen: Dana — (Stoji in premišljuje.) Prav. Naj se skaljena voda prej odteče.

Martina (vstopi tiho z desne): Sem naj pridem, je rekla Dana. Da me nekdo kliče, je rekla.

Ržen (se začudi): Dana je rekla —?

Martina (zbežano): Ali je bil morda še kdo drugi tukaj?

Ržen: Sama sva bila.

Martina: Sama? —

Ržen: Gospodična Martina!

Martina: Dana je rekla, naj pride gospodična Martina. — Ali ne zveni to čudno iz Vaših ust?

Ržen: Ne vem.

Martina: Ne veste? Saj ste vendar prišli k nam, gospod inženir.

Ržen: Da. Gospoda iščem.

Martina: Dani niste niti namignili, naj me pokliče.

Ržen: Nisem.

Martina (odhaja): Zakaj se šali — v svoji sreči.

Ržen: Ne za šalo. Iz dobrega srea Vas je napotila sem.

Martina: Opravičili ste jo tako, da vem vse.

Ržen: Saj midva, gospodična —

Martina: Hvaliva Boga, da sva se razšla, ko še ni prepozno. Čeprav boli. (Odide na desno.)

Ržen (zamišljen obstoji in poltiho ponovi): Boli —

Franica (pride od leve): Kaj ni naših deklet tu?

Ržen: Obe sta že odšli.

Franica: Ste govorili z njima?

Ržen: Sem.

Franica: No, in?

Ržen: Za vse tri bi bilo boljše, da sem še kako leto ostal na tujem.

Franica: Dobro, da je bila ladja trdno zgrajena, da niste niti dneva zamudili.

Ržen: Če mislite načrt —

Franica: Ne. Vas tri.

Ržen: Lahko govorite, ko niste —

Franica (ga prime za roko): Gospod Ivan! Če se Vam bo res primerilo, da boste hodili zavoljo Martine in Dane sami skozi življenje, spomnite se včasih, da je tudi Pogačarjeva Franica zavoljo Dane in Martine sama hodila.

Ržen: Lepa Pogačarjeva Francika —

Franica: Franica ni več lepa.

Ržen: Teta —!

Franica: Da nisem potrebna teta Dani, bi bila rada Vaša teta.

Ržen: Bodite obema.

Franica: Vsem trem. (Prisluhne.) Umirite se. Vas iščejo. (Pokaže na levo.)

Gros, Ovsenek in Pogačar (pridejo od leve). **Ržen** (se odmikajoče prestopi).

Ržen: Sam vem, da me ne vidite radi, gospod inženir. Različni nazori. Da se niso vrinili med naju, težke snope zlatega klasja bi žela.

Pogačar: Lahko bi želi, lahko.

Ovsenek: Saj pšenica še stoji. (Sede k mizici.)

Ržen: Pa je ne bodo vezali tisti, ki so brusili srpe zanjo.

Gros: Govorimo naravnost. Gospod inženir! Pod kakšnimi pogoji bi prepustili nama dovoljenje za izrabo vode v Bobnovcu?

Ržen: Prepozno vprašujete.

Gros: Potrdim. Priznam tudi, da je cena blagu, katerega kupujem, od večeraj precej poskočila.

Pogačar: In če je zadnje tedne udarila kakšna beseda narobe, saj beseda je samo beseda.

Ovsenek: Lepo te nagovarjata, Ivan!

Gros: Koliko zahtevate?

Ržen: Gospod Gros! Odkar poznam Vaše misli o delavcih in konkurenci, ne morete biti pod nobenimi pogoji udeleženi pri izrabi Bobnovca.

Gros: Zase vem dovolj. Gospod Pogačar! Jutri bom odpovedal poroštvo. Išcite druge.

Pogačar (osupne): Če bi bil Vaš sin brihten kakor tale (pokaže Ržena), ne bi imel dolgov.

Gros (užaljen): Zakaj pa nasedate neizkušnemu mladiču. Lahko noč! (Odide na levo.)

Pogačar, Ovsenek in Ržen (se gledajo, ker nihče ne izpregovori rad prvi).

Pogačar: Naj mi sedaj podpišejo zadolžnice Orehar, Krasn'k, Čop in drugi.

Ržen: Prepozno jih kličete. Naj Vam Ovsenek pomaga.

Ovsenek (naglo vstane): Jaz? Za par luči ne bom tvegala vse zemlje. Rajši začnem zopet v levi žgati treske.

Pogačar: Gospod Ržen! Če se zanašate na zadrugo —?

Ržen: Se ne več.

Pogačar (osupne): Ne več?

Ovsenek: Imaš prav. Nikoli ne bo nič iz nje.

Ržen (očita joče): Povej še, zakaj ne bo.

Pogačar: No, zakaj?

Ržen: Zato, ker sta jih vidva toliko odecipala, da mi jih je premalo ostalo.

Ovsenek: Pokazalo se je, da nimaš vse besede sam.

Ržen: Si zato letos kaj več pridelal?

Ovsenek: Ne bo nam manjkalo kruha. Še marsikak berač se bo do sita najedel pri nas.

Pogačar: Govorimo pametno!

Ržen: Berač. — Prav. — Govorimo drugače. Pristopita k zadrugi in pojdita od hiše do hiše kakor sta hodila do sedaj in pregovorita jih, naj se vpišejo tudi vsi drugi. Tako morda še izvozite, gospod Pogačar.

Pogačar (kloni glavo in premišljuje): Mhm —.

Ovsenek: Za vse na svetu ne grem preklicevat, kar sem govoril.

Ržen: Ne kadim, da bi ponujal cigare, kakor jih je Gros. Razumeš?!

Ovsenek (vihra proti levemu izhodu): Kaj meni mar.

Ržen: Če nočeš, dopovej srenji, naj mi Bobnovce prodajo, kadar ga bom prišel kupovat.

Ovsenek: Ne tebi, ne tistim, pri katerih si, ni in nikoli ne bo naprodaj.

Ržen: Vzeli ga bodo sami in ceneje kakor vam bom jaz ponudil. Tebe pa bo srenja še v grobu klela.

Ovsenek: Naj me. Saj ne bom slišal. (Odide in zaloputne vrata.)

Ržen (Pogačarju): Za tem vrzite — sebičnega nevoščljivca.

Franica, Martina in Dana (pridejo od desne).

Pogačar (jih srepa pogleda): Vas je kdo klical? Sedaj, ko —

Franica: Naj poslušata. (Pokaže Martino in Dano.) Da boš dobro premislil, kaj bo iz teh dveh, če zaigraš.

Pogačar: Prav. Naj le slišita, kakšen je tale (pokaže Ržena), da ne bosta noreli za njim.

Martina (se stisne k mali mizici).

Dana (gre na verando).

Ržen: Vaš sin bi ne bil rad.

Pogačar: Še manj jaz Vaš oče.

Franica: Gospod inženir! Da ste danes Vi Pogačar, kaj bi naredili?

Ržen: Sedaj, ko Ovsenek noče nazaj, kamor ga je Pogačar zavelkel, bi prosil upnike za poravnavo.

Martina: Joj!

Pogačar: Vi bi, jaz ne bom.

Ržen: Brez nje izgubite lahko vse.

Pogačar: Le poslušaj ga, Dana!

Dana: Nisem preslišala, kako modro je nasvetoval.

Pogačar: Slepo, kakor si slepa ti.

Dana: Imam vsaj eno tvojo lastnost.

Franica (jo zavrne): Dana! Tako ne smeš.

Ržen: Gospod Pogačar! Nasvetoval sem Vam odkrito, pozvan od gospodične sestre, ko sem prišel vprašat, če prodaste travnik v Žalah.

Pogačar: Zale? Čemu Vam bodo?

Ržen: Voda mora skozenj na turbine.

Pogačar: Aaa. (Vesel.) Moj svet rabite? To ste mi do danes skrbno prikrivali.

Ržen: Nisem prikrival. Pogovor ni utegnil nanesti na to. Pravzaprav je pa sedaj že vseeno, čigav je svet.

Pogačar: Ni vseeno, če brez mojega travnika nihče ne more izrabiti vode.

Ržen: Najmanj Vas vsaka občina lahko razlasti. In občine, katerim bom odstopil gradbeno dovoljenje, Vam ne bodo prizanašale.

Pogačar (ves iz sebe): Vi ste — Vi — Vi bi dali dušo, da me spravite na boben. — Občinam — občinam.

Ržen: Moral sem, ko ste mi za hrbtom razbili srenjo in zadrugo.

Pogačar: Tudi občine Vam bom.

Franica: Če jih boš?!

Pogačar: Bom. S Kavalarjem se zvežem.

Ržen: Le. Ako se vama posreči, sta dosegla vse. Ne bom se več boril z vama. Celo zastonj vama prepustim dovoljenje in načrt.

Pogačar (se ozre po sestri in hčerah): Ste slišale? Dovoljenje in načrt. Zastonj. Da bom imel priče.

Ržen: Ne bo treba. Bom sam sebi dovolj žalostna priča. Tvega človek, da bi odvezal psa z verige in pes ga zato okolje, ker ga je naščuval tisti, ki ga je priklenil. Če celo najboljši, ki so jim moji rojaki zaupali, ne bodo zmogli drugega, kakor da vgriznejo v roko, katera jih hoče oprostiti, naj ostanejo večno priklenjeni in pretepani. Saj je svet velik. Odnehal bi bil že pri zadrugi, pa sem zgubil Martino in Dano —

Martina in **Dana** (vstaneta in ne moreta izpregovoriti niti se ganiti z mesta).

Franica (ga prime za roko): Ivan! Poslušaj teto!

Ržen (mrko predse): Bom sam sebi dovolj žalostna priča.

Martina: Papa! Prodaj Žale in podvrzi se poravnavi!

Pogačar (napol smeje): Sedaj ne. Že davno nisem tako upal.

Dana: Denar, ki ne pozna duše.

Pogačar: Vem, kaj delam.

Franica: Gros in Ovsenek sta te zapustila. Podgane skačejo s krova.

Pogačar: Naj, podgane! Jaz pa sem bil dober vojak, ki se celo ranjen zaleti na nož in zmaga.

Dana: Padel boš.

Pogačar: Se boš vsaj ti streznila in ne boš silila več za tem prekletim kajžarskim sinom.

Franica (napravi, kakor bi mu hotela zamašiti usta): Lovro!

Dana: Pusti ga! Kakor vedno, že naprej vali odgovornost na druge.

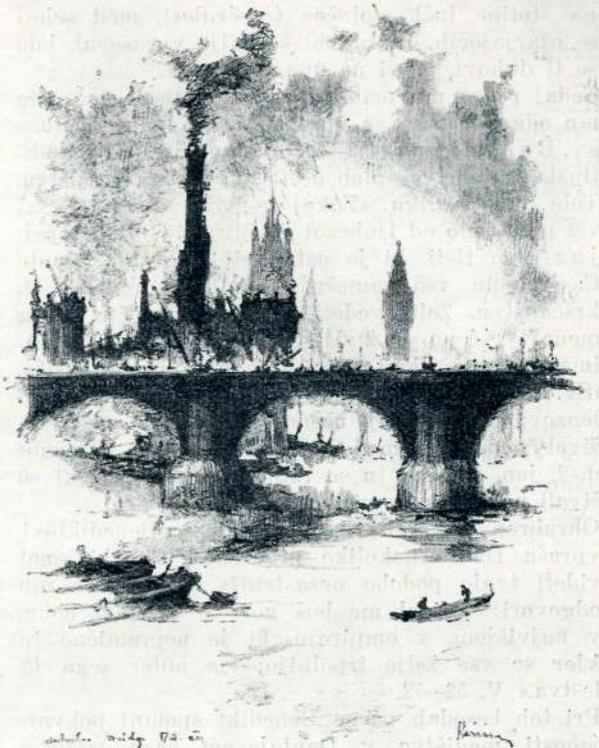
Ržen (ki je sklonjen premišljeval, se izravna): Prekleti kajžarski sin sprejme boj na nož. (Ponosno odide in nikogar več ne pogleda.)

Dana (se opoteka skozi salon na desno; drži se bolešno za čelo): Boj na smrt.

Franica (hiti k njej): Dana —! Danica —! (Vrat ne utegne zapreti.)

Martina (žuga Pogačarju s prstom): Papa —

Zastor pade.

VLADIMIR KIRIN: WATERLOO BRIDGE.

DANTE ALIGHIERI: LA DIVINA COMMEDIA. PREVEL IN RAZLOŽIL J. D.

III. del: RAJ.

Spev XXII.

V prejšnjem spevu (XXI.) smo se z Dantejem vzpeli na sedmi planet, Saturn, kjer smo zagledali misteriozno lestvo, segajočo v najvišje nebo, po njej pa doli in gori stopajoče duhove, ki so v življenju gojili kontemplacijo. Slišali smo razlago Petra Damijana o tej lestvi, o predestinaciji, o visoki ceni evangeljskega uboštva ter o bogastvu sodobnih prelatov. In ko je svetnik prišel do te točke, so vsi duhovi zagnali oglušujoč krik. Tu, v XXII. spevu (nahajamo se do v. 96 tega speva še na Saturnu), nam pesnik v uvodu najprej slika vtis tistega silnega krika nanj: prestrašil se je in se kakor dete k materi zaupno ozrl k Beatrici, ki ga spomni, da je v Raju, kjer je vse sveto in se vse, kar se zgodi, zgodi iz svete gorečnosti. In nato mu razloži pomen tistega krika: »Da si razumel besede, izgovorjene v kriku, bi vedel, da se bliža osveta, ki jo boš še sam doživel. (Tu najbrže namigava na napad na papeža Bonifacija VIII. v Anagniju ter na babilonsko sužnost papežev, od Klementa V. dalje.) Bog kaznuje vedno o pravem času, naj se ljudem zdi prehitro ali prepozno.« V. 1—18.

Po tej razlagi mu Beatrice veli, naj se ozre še po drugih blaženih duhovih. Dante, poslušen, upre pogled v ono veličastno lestvo, kjer vidi

2. MEDVEDEK.

Sama sta v grajski knjižnici. Mama študira »Kikeriki«, a sinko stoji pri oknu in gleda v vrt, kjer cvete čudež kipečih majnic.

Pa se zdrzne milostna gospa ter pokliče: »Medvedek, kam si se pa spet zagledal?« S pomilovalnim nasmeškom pristopi k sinu in se mu skloni čez ramo. »O, že vem! Črnooka Milica je tvoj ideal. Hčerka vaškega učitelja! In takšni plebejki piše plemeniti gospod Heri ljubavna pisma in vrtnice ji pošilja, kajne? Ker srce veleva tako, — oj, krasno, imenitno!«

»Brr!« zardeva sinko, ves osupnjen.

»Ho, ho,« se smeje milostna gospa, »čudovitega in ponosnega potomca smo dobili Edelsteini! Kajne, in vse bi žrtvovalo plemenito sree! Kako si zanimiv, medvedek idealni!«

»Mama, pusti me, — prosim!«

»Da, to je krasno! In še poročil jo boš, kajne? Saj pobič je star že osemnajst let!«

»Bom!« zabrenči Heri in se vrže v fotelj.

»Seveda, medvedek moj. In še Herbersteine bomo povabili, da pridejo gledat in banjko vina s seboj pripeljejo, ko bo nevesta Milica spravljala bališ na lojtrnice, uj! z banderci okrašene! Bo zares imenitno! Oh! Ampak, medvedek moj,« mu zašepeče in v lice poboža s svojimi dišečimi lasmi, »čuješ, medvedek moj, bodi vendar pameten! Saj je prav, da brenčiš. Ampak, junače, za to imaš spletično na razpolago! Ti ni vseč? In guvernanta je tudi še devica. No, kaj me gledaš, medvedek sramežljivi? Saj vem in ti ni treba skrbeti, vse ti je na razpolago. Pa če te grajske deklice ne mičejo, saj lahko povabimo viničarjevo Marico, ki črešnje do naša v grad...«

Medvedek si pa skriva obraz v roke. »Mama, — o saj me ne razumeš!« ječi od neznanega nemira.

»Ti moj tepček, le potolaži se! Boš parfuma kupil za Marico in boš brž razumel vso sladkost...«

»O, — mati!« se trga sinu iz duše.

Mama se pa glasno smeje. »Kakšen medvedek, oh, kako neumen medvedek si to!« »Mati!«

»Joj, medvedek!« Kar trese se od samega smeha. »Ampak,« mu požugne, »če te še

enkrat zalotim, da ljubavno pismo pišeš kakšni plebejki, potem te zapremo v izbo k stari Geri!«

Medvedek umolkne in drhteč si ne upa pogledati materi v obraz, ki se smeje, tako čudno smeje, kakor ga še ni videl nikoli nikjer.

KRALJ TONE: STRAH.

SRENJA.

JANEZ JALEN.

Drama v štirih dejanjih.

Četrto dejanje.

Pozorišče: Pogačarjeva pisarna. Prostorna soba v pritličju. Vrata na desno in levo; zadaj dvojne oken, med njima stoji blagajna. Na levi pisalnik, na desni daljša miza s stoli. Ob stenah več omar. Naokrog drobnarija. Na sredi izpod stropa visi luč. Jesenski večer.

Dana (sloni pri mizi in pregleduje poslovne knjige; gre k pisalniku, vzame iz žepa ključke, poizkuša odkleniti predale, pa se ji ne posreči; kljubovalno gleda ključavnice; zamiži in premišljuje).

Franica (prinese od desne prižgano svetiljko in jo postavi na mizo): Tako pozno v mrak delaš brez luči. Kratkovidna boš postala.

Dana: Kar naj. Da ne bom miže videla tako daleč — v trnje.

Franica: Preveč se vdajaš takim mislim.

Dana: Tudi ti bi se, da poznaš knjige.

Franica: Brez njih vem, da bo boben zapel pred vrati.

Dana: Pa veš tudi, kaj pomenijo v poslovnih knjigah preračunane napake? (Pospravi knjige v omare.)

Franica: Se mi je kar zdelo, da bo nazadnje tudi to poizkusil.

Dana: Ko bi jih bil vsaj sam vpisaval! Pa je vse narekoval Martini.

Franica: Kaj se ne da zabrisati kako?

Dana: V pisalnik ne morem, da spravim zapiske v soglasje. Kaj ima tam zaklenjenega, ne vem. In če ne bo več časa! — Morda pridejo že jutri in odpeljejo oba, očeta in Martino. S sekuro vlomim. (Hoče oditi po sekuro.)

Franica (jo zadrži): Da zaprejo še tebe.

Dana: Naj me. Zakaj pa sem se tako grdo sprla. Da nisem prenehala hoditi v pisarno, bi nas ne moril sedaj ta strah.

Franica: Bo že kako.

Dana: Bo. Samo — kako! Ivan bi vedel svetovati. A ga ni več k nam. Vse je narobe, odkar sem odklonila njegov poljub.

Franica (se začudi): Odklonila?

Dana: Zaradi Martine.

Franica: Potem bi bilo bolj prav, če bi govorila o lepem, ne pa o grdem sporu.

Dana: Teta! Ti bi ga lahko poklicala. Ne zaradi mene, zaradi vseh.

Franica: Bom, Dana.

Martina (vstopi od leve): Ali ne bom prepisovala, da si pospravila knjige? (V roki drži belo vrtnico.)

Dana: Ne, sedaj ne. Morda kasneje, ko se vrne oče, ponoči.

Martina: Ponoči, ko se vrne oče — papa —?

Dana: Da.

Franica: Ubožica, ki ne sluti —

Martina: Dana! Naj bo zadnji cvet, ki je žarel pred zimo na našem vrtu, tvoj. (Ji ponudi vrtnico.)

Dana (jo vzame in si jo zatakne v lase): Hvala ti zanj, sestra.

Franica: Da. Tvoj naj bo zadnji cvet z našega vrta.

Martina: Zadnji?

Franica: Bo že kako. Samo radi se imejta.

Gros (potrka na leva vrata).

Martina (se prestraši): Nekdo je potrkal!

Dana: Prepozno je. Prišli so. (Stopi pred Martino, kakor bi jo hotela skriti.)

Franica: Naprej!

Gros in Franci (vstopita, oblečena popotno).

Dana (se oddahne): Niso.

Gros: Oprostite, da prihajava pod noč in kar semkaj. Obrnila sva se za lučjo.

Franci: Sesti tako ne utegneva, če hočeva na vlak.

Franica: Gospoda odhajata?

Gros: Saj sva dolgo potegnila počitnice.

Franci: S krajših bi odhajala manj izmučena.

Franica: Škoda, da se ni brat še vrnil.

Gros: Poslovili smo se že v mestu. Zadržale so ga sitnosti in težave.

Martina: Kako se je izteklo?

Gros: Razlastitev ne upošteva trpljenja pri spekulaciji. Nizko so srenji precenili Bobnovec, njemu žale še niže.

Dana (stopi pred Grosa in prodirajoče gleda): Sitnosti in težave? Kakšne?

Gros: Gospodična! Ne izprašujte.

Dana (odločno): Povejte!

Gros: Prijavil je konkurz.

Martina: Gorje nam! —

Franci: Tako kruto naravnost bi ne bil smel odgovoriti gospodični Dani.

Dana: Že davno prej, preden je gospod odpovedal poroštvo, sem vedela, kaj nas čaka.

Gros: Odpovedal sem takrat, ko sem izprevidel, da mora zmagati tisti, s komer ste Vi, gospodična Dana. Čeprav me bo morda veljalo precej tisočakov, Vam častitam. Ostro vidite. Škoda, da niste hoteli vstopiti v našo družino.

Franci: Če ne umolkneš, odidem.

Gros: Samo to še: Dano Grosovo bi tast bolj poslušal, kakor je Dano Pogačarjevo oče. Zbogom, gospodična! (Ji poljubi roko.)

Dana: Srečno!

Franci (seže v roko Franici in Martini): Lahko noč!

Franica: Tudi vama.

Martina: Lahko noč!

Gros (poda roko Franici in Martini).

Franci (počasi sega v roko Dani): Lahko noč!

Dana: Naj bo lahko Vam, meni bo težka.

Franci: Preokrenilo se bo in izmed vseh nas se boste Vi največkrat prebudili v jasno jutro.

Dana: Bolj kot tolažilne besede sem vesela, da se v miru ločiva.

Franci: Škoda, da niste hoteli v našo družino. (Ji poljubi roko in urno odide.)

Gros (še enkrat molče pozdravi in tiho odide).

Franica: — Otroka —!

Martina: Ko bi se Dana ne bila odvrnila od mladega Grosa, bi nas stari rešil poloma.

Franica (prosi): Presliši, Dana! Žalost ji ne pusti preudariti.

Dana: Morda bi Ržen popravil naše neumnosti, da se mu ni Dana zavoljo Martine izvila, ko jo je hotel poljubiti. Zato pa sekajte, vsi sekajte po meni. Še ti začni, teta.

Franica: Dana, ne pregreši se!

Dana: Ah, nič — (Zamahne nejevoljno z obema rokama, kakor bi se hotela vsega in vseh otresti.)

Franica: Dana! Lepo te prosim —

Dana: Saj res. Ali sem jaz kriva?

Martina: Takrat, ko si opozorila Ržena, da kupuje papa v srenji Bobnovec —

Franica (jo ustavi): Molči, otrok nepremišljeni, ki ne veš, kaj te čaka in kdo edini te more rešiti!

Dana: Takrat, takrat — Ali pa takrat, ko je pred leti kupil oče od Klemenke, vdove s kopicco sirot, dvajset smrek, pod nič, pa mu ni še bilo dosti in jih je ukazal podreti triindvajset. Molčati je morala, ker mu je bila dolžna — Ali pa takrat —

Franica (odločno): Nehaj!

Dana: Pusti me, dokler se vsi ne spomnite na vnebovpijoče grehe. Jaz jih že davno, dan za dnevom premišljuje, zato vem, zakaj nas bodo razpodili po svetu. Bogzna, kaj bi nas še hujšega zadelo, da ni bila mama zvesta dekla Gospodova.

Martina: Po svetu. — A kam?

Dana: Vesela bodi, če ti drugi ne bodo kazali pota.

Franica: O, Bog! — — —

Pogačar (vstopi od leve, odloži kovčeg in klobuk, se oprime pisalnika in mrko premišljuje).

Martina (bolestno preseka tišino): Ooo — (Odtrga se do očeta in ga hoče objeti): Papa —!

Pogačar (jo odkloni): Preloži ljubeznivosti na jutri. Nocoj ni časa. (Gre k blagajni in jo odpre.) Streha nam gori nad glavo, rešimo, kar se da.

Franica: Izmučen si. Povečerjaj, lezi in prespi žalost.

Pogačar: Prav imaš. Prespim —

Martina (proseče): Papa! Ubogajteto! Jutri —

Pogačar: Jutri — Zemlji bi gospodaril, kdor bi mogel ukazati ognju: Počakaj dneva! Jutri, ko te bomo bolj videli gasiti. (Išče v blagajni.)

Dana: Vsaj okna zagrnimo, da nas kdo ne vidi. (Hiti zagrinjat okna.)

Pogačar: Zavoljo mene ni treba. Zavoljo vas bo pa bolj prav. Le zagrni.

Franica (ukazujoče): Zakleni blagajno in večerjat pojdimo.

Pogačar: Zastonj se huduješ. Vem, kaj delam. (Vzame iz blagajne dragocenostnico, jo odklene in odpre.) Kaj žlahтно brušeno kamenje! V tele prstane in tole zlato so vdelane zaroke in poroke, krsti in smrti te hiše za dolgo nazaj. Večkrat sem že stegnil roko, da bi te bisere razmetal, kakor sem drugo. Pa je postavila Dana pred blagajno trdno stražo, očitek, da je Pogačarjevega premoženja precej tudi njenega, ki je hči svoje matere, in da sem jaz prinesel bore malo k tej hiši. Ne jaz ne ti, Franica, se ne smeva dotekniti te zlatnine; samo hčeri pokojne Karle, Martina in Dana. Izberi, Martina! (Ji nudi.)

Martina: Dana je zastražila. Naj bo ona prva.

Pogačar: Po starosti sem šel. Pa če ti odstopaš. Na, Dana. (Ji ponudi.)

Dana: Kakor so mi dragi ti spomini, nočem nobenega.

Pogačar: Vse, kar drugi hočemo, ti nočeš.

Dana: Ne delaj novih krivic. Zlatnina ni več naša.

Pogačar: Bodo zelo vse pokrili z mojo kožo. Bilo bi pa pravično, da jo za pol rane odrežejo Grosu s hrbta — Glej, kako se je naključilo. Na vrhu je poročni prstan tvoje matere.

Dana: Za poročni prstan svoje mame — prosim. (Ga vzame in ga hoče nataknuti.)

Franica: Na roki ga vendar ne boš nosila, neporočena.

Dana: Imaš prav. Na srce spada. (Odpne si vratno verižico in ga obesi nanjo.)

Franica: Zlato k zlatu.

Pogačar: Vzemi še.

Dana: Daj vse drugo Martini.

Martina: Nočem.

Pogačar: Spravi jima ti, teta. Si bosta že pozneje razdelili. Morda bo še bolj prav tako, ker Martina —. Na! (Izroči zlatnino Franici.)

Martina: Ubogi papa.

Pogačar: Kaj jaz, ti — Franica! Bodi pametna in izrabi noč. K Rženu ni daleč. Vidva sta se razumela. Morda tvega in nam prikrije to in ono. K njemu gotovo ne bodo šli gledat.

Martina: Da si o njem vedno tako govoril, kako drugače bi se bilo zaobrnilo.

Pogačar (ji stisne roko): Drugače, da, drugače. Kako je že Dana povedala o krokarih.

Franica: Zakaj jo spominjaš, da bo zopet noč prejokala.

Martina: Ko bi jo le mogla. Pa včasih solze na duši gore. (Odide potrta na desno.)

Franica: Še zbolela bo. (Gre za njo.)

Pogačar in Dana (se prodirajoče gledata).

Pogačar (umakne pogled): Sam hočem biti.

Dana: Vem.

Pogačar: Če veš, zakaj ne greš.

Dana: Ne grem.

Pogačar: Ker ti je prirojeno, da kljubuješ.

Dana: Neee. — Papa! Odkleni mi pisalnik!

Pogačar: Še besede oče se že dolgo ogiblješ in jo zamenjaš, kadar le moreš z »on«. Sedaj pa kar naenkrat zopet — papa.

Dana: Pozabi in odkleni.

Pogačar: Naj bo pozabljeno, da se ne bova prav do zadnjega grizla. V svoje skrivnosti pa ti ne pustim pogledati za eno samo prijazno besedo, katero si mi pravzaprav dolžna.

Dana: Gorje, če bodo prej pogledali drugi.

Pogačar: Ne bodo. Še nocoj vržem vse v ogenj.

Dana: Papa! Kaj bo potem?

Pogačar: Ne skrbi zame; bom že sam.

Dana: Misli na Martino. Držala je ves čas s tabo. Pusti, da popravim, kar si ji narekoval nepoštenega.

Pogačar (osupne): Ti veš?

Dana: Kje naj ji iščem službe, če ji ti, sam vase zakrknjen, nakoplješ sramoto in ječo.

Pogačar (klone): Na ključ! V levem predalu imaš vse.

Dana (mrzlično naglo skuša odkleniti srednji predal): Noben se ne odklene.

Pogačar: V levem. V srednjem ni nič.

Dana: V srednjem je vse, je samokres. Daj ključ.

Pogačar: Ne dam.

Dana: Ne daš. — Ne boš podlegel izkušnjam, in če stojiva tri noči. Živa se izpred pisalnika ne umaknem. (Zasloni srednji predal.)

Pogačar: Vidim, da se ti svita, kako daleč si prignala svojega očeta.

Dana: Kakor kruha sem se navadila takih očitanj. Ne boš me odgnal.

Pogačar: Kakor mama.

Dana: Papa! Tebi, tebi se jasni, pa se bojiš razgledati se, ker boš našel v tistih, katerim si sejal sovražstvo, ljubezen; ne vidiš tu slabotne, ki jo vodi telo, da slepo gre za človekom; močna bi bila rada, kakor mi zapoveduje duša, da svarim, da se upiram tako, da bi razbila železne duri.

Pogačar (začudeno): Dana!

Dana: Kakor mama sem, praviš. Nisem, ker se ne upam poročiti, čeprav nimam nič, s

tistim, h kateremu me vse vleče, s tistim, ki me bo v bridkih urah težko pogrešal; ne upam zaradi vas drugih. Mama pa, bogata, se ni ozirala ne na ljudi, ne na denar. Izbrala je tistega, ki ga je ljubila in mu je brez pridržka izročila vse ogromno premoženje. Škoda.

Pogačar (klone čim dalje bolj pred očitki): Dana!

Dana: Škoda, ne zato, ker ga ni znal obdržati, zato, ker ga je oslepilo, da ni videl več ljubezni in je tudi v njem zamrla. Škoda, škoda —

Pogačar: Dana!

Dana: Kjer je ljubezen, tam je mir. Pri nas ne pomnim pokojne ure. Vznejevoljen si mi že otroku oponesel, zakaj nisem v zibelki umrla. Preveč živo te spominjam mame in tebe peče, ker jo nisi razumel, peče, ker je prezgodaj umrla, peče od dne do dne bolj, zato se nisi drugič ženil, zato nočeš dati ključa.

Pogačar: Dana!

Dana: Ne. Tudi jaz sem že večkrat želela, da ne bi bila preživela zibelke. Danes se mi je razodelo, zakaj sem jo, razodelo, zakaj me je mama ostavila slabotno in odšla sama, razodelo, zakaj se je teta v prečutih nočeh, ko me je jokajočo na rokah nosila, odločila živeti zame. Prav zato, da te sedaj ne pustim do samokresa.

Pogačar: Dana, ne več!

Dana: Dana, da, Dana! Sedaj je Dana kriva, da je ugasnila v Ivanu ljubezen do Martine. Dana je kriva, da nam je propadlo imetje. Dana bo kriva tvoje smrti, Dana bo kriva tvojega pogubljenja. Dana, Dana, Dana, vse Dana. Z verige odtrgano pekle je ta Dana Pogačarjeva, ki jo je mama zato pustila na svetu, da ji pripelje moža-očeta vsaj v večno v ljubezen.

Pogačar (gre k njej): Dana!

Dana (se krčevito prime za pisalnik): Se ne umaknem.

Pogačar: Ne, ne. — Na ključ.

Dana (hlavno seže po njem): Papa!

Pogačar (ujame njeno roko in jo poljubi): Dana!

Dana (se ga boji): Papa!

Pogačar: Karla, moja Karla. (Poljubi ji še drugo roko.)

Dana (umakne): Ne poljublaj mi rok.

Pogačar: Njej, mami, ne tebi.

Dana: Mamicí?

Pogačar: Ko bi vstala, na rokah bi jo nosil.

Dana (se ga oklene, ga poljubljuje in neprenehoma ponavlja): Papa — papa — papa —

Pogačar (se je narahlo oprusti in jo poljubi na čelo): Da. Da me pripelješ k mami — v večno ljubezen.

Franica in Ržen (vstopita od leve).

Dana (hiti k Rženu): Gospod inženir! Sem. Sem. (Ga vede za roko k pisalniku in odpre srednji predal.) Odnosite ta samokres kamorkoli, da ne bom več trepetala.

Pogačar: Vrzite ga v prvo globoko vodo.

Franica: Lovro! Kako si mogel le misliti na kaj takega.

Pogačar: Da se mi ni Dana uprla, bi bil že izvršil neumnost.

Ržen: Ta pes ne bo popadel nikogar več. (Vtakne samokres v žep.)

Dana (je od napora opešala in se sesede na stol): Ooo, jaz —

Martina (tiho pritava od desne).

Ržen: Gospod Pogačar! Ker nekdanj nisem bil tujec pri vas, ker — no — zaradi gospodične Martine in Dane, sem šel k Vašim upnikom in ujel tik pred vlakom še Grosa. Prečrno sem ga sodil. Brez ugovora je založil svoj delež in omogočil poravnavo.

Pogačar (veselo presenečen): Poravnavo?

Ržen: Hiša z vsem, kar je v njej in vrt ostaneta Vam, drugo je izgubljeno.

Pogačar (mu stisne roko): Dober ste, jaz bi ne znal biti tak.

Dana (se oklene okrog pasu Franice): Vedela sem, da bo on —

Franica (jo ljubeče pogladi): Umiri se, Dana!

Martina: Moj vrt ostane.

Ovsenek (pridrvi zbegan od leve): Kakor pobesneta laja srenja v me. Kaj naj jim rečem, Pogačar?

Pogačar: Vprašaj gospoda inženirja. Morda se tudi tebe usmili.

Ržen: Napovedal sem ti, da te bodo še v grobu kleli. Takrat si se norčeval, da jih ne boš slišal. Le poslušaj jih!

Ovsenek: Pogačar! Svetujte.

Pogačar: Poslušaj jih! Tudi jaz sem moral dobre preslišati, da sem izpregledal.

Ovsenek (odhaja in očita): Gosposki ljudje se nazadnje vedno pobotate. Revez pa mora za vse trpeti. (Jezno zadrlešne vrata.)

Pogačar: Revez, ki bo na vozove prodajal pridelke. Pri nas pa kmalu ne bo kaj k ognju pristaviti.

Ržen: V kratkem začno graditi elektrarno. Če boste hoteli stopiti v službo, je prihranjeno za Vas in za obe gospodični primerno delo. Teta pa bi vam gospodinjala.

Martina: Ne, ne. K Vam v službo. In obe skupaj.

Ržen: K meni? Nisem tak lopov, da bi se po vsem tem ne umaknil v svet.

Dana: Ne, ne, ne v svet. Ah (obotavlja gre k Rženu.) Povsod in vse — moj Ivan.

Ržen: Dana! Draga Dana! (Ujame njeni roki.)

Dana: Martina! Ne zameri, jaz moram z njim v življenje. (Privije se k Rženu in poljubita se.)

Martina (resignirano): Ne zamerim.

Dana (narahlo odstopi): Ivan! Ne tu, ne več tu, kjer še vonja po izkušnjavcu. V salon. (Odideta roko v roki na desno.)

Pogačar in Franica (gresta za njima).

Pogačar (napol zase, napol Franici): Kakor znanci —

Martina (ostane sama, se nasloni na odprta vrata blagajne): Sama —. (Glasno joka.)

Zastor pade. — Konec.